

SALGIN DÖNEMİNDE EKONOMİK KOŞULLAR VE YAŞAM STANDARTLARI: “FARKLI GELİR GRUPLARI ÜZERİNE MİKRO BİR ANALİZ”¹

(*Economic Conditions and Life Standards During The Epidemic: “A Micro Analysis on Different Income Groups”*)

Ozan YILDIRIM²

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 06.01.2022

Makale Kabul Tarihi: 08.03.2022

DOI: 10.53507/akademikdusunce.1054276

ÖZET

Covid-19 pandemi süreci başta kamu sağlığı olmak üzere sosyal ve ekonomik birçok unsur üzerinde etkili olmuştur. Pandemi dönemi dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik koşulları derinden etkilemiştir. Bu etki beraberinde gelir dağılımı adaletsizliği, yaşam standartları ve sosyal devlet uygulamaları gibi pek çok tartışmasının açığa çıkmasına aracı olmuştur. Ekonomik koşulların değişkenliği farklı gelir gruplarının yaşam standartlarının değişmesine neden olurken; bireyler arasında ekonomik eşitsizlikler daha görünür hale gelmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, Covid-19 pandemisi sürecinde farklı gelir gruplarının ekonomik koşullarının ve yaşam standartlarının ne yönde değiştiğini mikro olarak analiz etmektedir. Tematik analiz yönteminin temel alındığı çalışmada farklı gelir gruplarına mensup olan; akademisyen, öğretmen, öğrenci, işçi ve esnaf olmak üzere beş katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların çoğu yaşam standartlarının tüketim alışkanlıkları, mesleki pratikler, iletişim ve sosyalleşme faaliyetleri bağlamında birtakım değişikliklere uğradığını bildirmiş ve pandemi döneminde ekonominin tüm alanlarda belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, küresel pandemi sürecinde toplumsal dayanışmanın artırılması ve özellikle dezavantajlı kesimlerin desteklenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: *Ekonomik Koşullar, Yaşam Standartları, Covid-19, Gelir Dağılımı Adaletsizliği*

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic process has had an impact on many social and economic factors, especially public health. The pandemic period has deeply affected the economic conditions in Turkey as well as in the world. This effect has led to the emergence of many debates such as income distribution injustice, living standards and social state practices. While the variability of economic conditions caused the living standards of different income groups to change, economic inequalities among individuals became more visible. The main purpose of this study is to analyze how the economic conditions and living standards of different income groups have changed during the Covid-19 pandemic process. In the study, based on the thematic analysis method, semi-structured in-depth interviews were conducted with five participants from different income groups: academicians, teachers, students, workers and tradesmen. As a result, most of the participants reported that their living standards had undergone some changes in the context of consumption habits, professional practices, communication and socialization activities, and stated that the economy was determinant in all areas during the pandemic period. In addition, the participants stated that social solidarity should be increased and especially the disadvantaged groups should be supported during the global pandemic process.

Keywords: *Economic Conditions, Living Standards, Covid-19, Income Distribution Injustice*

¹ Etik Kurul İzin (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulu, 10.02.2021 Tarihli, 03 Sayılı Toplantının 01 Sayılı Kararı ile Etik Açından Uygunluğuna Oy Birliği ile Karar Verilmiştir).

² Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, ozanyildirim@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7737-6311.

GİRİŞ

2019 yılının sonlarında Çin’in Vuhan kentinde ortaya çıkan ve 2020 yılının ilk aylarından itibaren dünya geneline yayılan Covid-19 pandemisi modern toplumların şu ana kadar yaşadığı ve yaşamaya devam ettiği en önemli sınavlardan biridir. Covid-19 pandemisi; ekonomik ve toplumsal yaşamda pek çok değişiklik yaşanmasına neden olmuştur. Pandemi dolayısıyla dünyada olduğu gibi Türkiye’de de alınan kısıtlama kararları farklı gelir ve meslek gruplarını farklı şekillerde etkilerken; ekonomik koşullar ve yaşam standartları da değişikliğe uğramıştır. Bu çalışmanın konusunu pandemi döneminde farklı gelir gruplarına mensup kişilerin ekonomik koşullarının ve yaşam standartlarının nasıl olduğunun değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Ekonomik koşullar, yaşam standardının en önemli belirleyicisidir. Kapitalist üretim biçimleriyle şekillenen dünyada ekonominin bireylerin hayatlarına her anlamda ve çok yönlü bir şekilde etki ettiği söylenebilir. Covid-19 pandemisi başladığı günden itibaren dünya genelinde evde geçirilen zamanda artış olmuştur. Türkiye’de de “evde kal” çağrısı ve kampanyalarıyla salgının hızı yavaşlatılmaya çalışılmıştır. Pandemi döneminde bazı meslek grupları evden çalışma olanağı bulurken bazı meslek grupları ise her gün işe gitmeye devam etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca çalışma biçimlerindeki değişiklikler nedeniyle gelir düzeylerinde de değişimler olmuştur.

Pandemi döneminde bireylerin tüketim alışkanlıkları ve yaşam standartlarında önemli değişiklikler olmuştur. İnternet üzerinden yapılan alışverişlerin artması ve marketlerden daha fazla alışveriş yapılması gibi durumlar gözlenmiştir (Kayabaşı, 2020, Hacıoğlu ve Sağlam, 2021, Duygun, 2020). Ayrıca panik halinde, ihtiyacından fazlasını satın almak da bu dönemde en sık görülen davranışlardandır. Pandemi döneminde evde geçirilen zaman bazı meslek grupları için artarken bazı meslek grupları için ise herhangi bir değişiklik olmamıştır.

Covid-19 pandemisi dolayısıyla dünya genelinde uygulanan kısıtlamalar ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Üretim kapasitesi düşmüş ve yavaşlamıştır. Bu durum pek çok ürünün fiyatının artmasına neden olmuştur. Ayrıca, bu dönemde bazı ürünlere olan talep arttığı için bu ürünlerin fiyatları da artmıştır. Dünya genelinde devletler, vatandaşlarının pandemiyin getirdiği ekonomik koşulları daha rahat atlatması için farklı ekonomik politikalar uygulamaya başlamıştır (Ulun, 2020, Eroğlu, 2020 ve Turan ve Çelikyay, 2020).

Sözü edilen vurgu noktalarından hareketle bu çalışmanın sorunsalını, pandemi döneminde farklı meslek ve gelir gruplarına mensup kişilerin ekonomik koşullar nedeniyle yaşam standartlarını nasıl etkilendiğinin cevaplanması oluşturmaktadır. Çalışmanın genel

amacı; farklı gelir gruplarına mensup kişilerin salgın dönemindeki ekonomik koşullar ve kendi yaşam standartları bağlamında salgın ekonomisini nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymaktır.

1. Yöntem

Çalışmada farklı gelir gruplarına mensup 5 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler salgın döneminde uygulanan kısıtlama zamanlarında yapıldığı için Zoom programı kullanılarak çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada amaçlı örnekleme tekniği ile; bir akademisyen, bir öğretmen, bir öğrenci, bir işçi (mavi yakalı) bir de esnafla görüşülmüştür. Nitel çalışmalarda amaçlı örnekleme tekniği daha fazla kullanılmaktadır. Amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların en etkin kullanımını amaçlamaktadır. Bu nedenle, bilgi bakımından zengin vakaların belirlenmesi ve seçilmesi için nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir tekniktir. Bu örnekleme yöntemi, ilgilenilen konu hakkında bilgili ve deneyimli bireylerin ya da grupların tanımlanması ve seçilmesini içerir (Palinkas, vd. 2015: 535-536). Dolayısıyla bu çalışmada da salgın dönemini ekonomik koşullar bağlamında farklı şekillerde deneyimleyen ve yaşam standartları farklı şekillerde etkilenen bireylerle görüşülmüştür.

Görüşme verileri tematik analiz yöntemi ile 4 farklı kategoride çözümlenmiştir. Bu kategoriler: 1. Salgın Döneminde Yaşam, 2. Tüketim Alışkanlıkları ve Salgın Ekonomisi, 3. Salgın Bütçesi ve 4. Ekonomi Politikaları ve Salgın olarak sıralanabilir. Nitel bir araştırma yöntemi olan tematik analize temel olarak bir veri kümesi içerisinde yer alan temaları ve kalıpları tanımlamak için başvurulmaktadır. Tematik analiz araştırmaya konu olan tema ve kalıpların analiz ve raporlanmasına dayanmaktadır (Braun ve Clarke, 2006: 79). Bununla birlikte, öncelikli olarak belirlenen temalara göre gerçekleştirilmektedir (Fereday ve Muir-Cochrane: 2006).

Çalışma kapsamında her bir katılımcıya eşit şartlar sunulmuştur. Herhangi bir süre sınırlaması getirilmemiştir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniğinin doğasına uygun olarak, katılımcılara önceden belirlenmiş sorulara ek olarak verdikleri yanıtlar doğrultusunda ek sorular da yöneltilmiştir.

2. Kuramsal Bölüm

2.1. Salgın Döneminde Ekonomik Koşullar, Yaşam Standartları ve Tüketim

Covid-19 sağlık ile ilgili bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak pandeminin uzun döneme yayılmasıyla birlikte; ekonomik, toplumsal ve sosyal koşullarda da pek çok değişiklik yaşanmıştır.

Covid-19 pandemisi, dünya genelindeki ekonomik koşulları derinden etkilemiştir ve etkilemeye de devam etmektedir. Pandemi sonrasında pek çok ülkenin gündeminde işsizlik sonrası yoksullaşma Covid-19’un sosyo-ekonomik etkileri ve mültecilerin durumu gibi konular olacaktır. Birleşmiş Milletler Covid19’un neden olduğu ekonomik etkilerin dünya genelinde 40-50 milyon insanı aşırı yoksulluğa sürükleyeceğini belirtmiştir. Dünyada ve Türkiye’de alınan ekonomik tedbirler, pandemi sonrası oluşacak yoksulluğa dair kapsamlı bir mali tedbir ortaya koymamaktadır (Eroğlu, 2020: 232). Salgın dünya genelinde, tüm insanların ekonomik koşullarını etkilemiştir. Özellikle bireylerin çalışma durumuna göre ekonomik koşulları şekillenirken; yaşam standartları da buna göre değişmektedir.

Salgın döneminde farklı gelir grupları farklı ekonomik koşullar içerisinde yaşamaktadır. Yeterli beslenememe, hijyen şartlarının sağlanamaması, temiz içme suyu sorunu, sağlık hizmetlerine erişememe gibi sorunlar dünya genelinde ekonomik koşullarla doğrudan ilgili hale gelmiştir (Eroğlu, 2020: 233). Salgın döneminde temel bazı ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaçların giderilmesi yaşam standartlarını sürdürülmesinden daha önceliklidir. Buna rağmen dünya genelinde yaşanan olumsuz ekonomik koşullar nedeniyle, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bireyler de olmuştur.

Türkiye’de salgın koşulları, karantina süreçlerinin ve sokağa çıkma yasaklarının başladığı 2020 Mart ayından itibaren küresel bir pandemiye dönüşerek ülke içinde ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır (Küçüköğlü, 2021: 1278). Alınan kısıtlama kararlarıyla sosyal hareketliliğin azalması ve bazı iş biçimlerinin değişmesi ekonomiyi makro anlamda olumsuz etkilerken; mikro anlamda ise bireyleri farklı şekillerde etkilemiştir. Özellikle çalışma biçimleri bu noktada belirleyici olmuştur. Sokağa çıkmak zorunda olan bir seyyar satıcı ile maaşlı ve uzaktan çalışma olanağına sahip bir çalışanın ekonomik koşulları aynı şekilde ilerlememiştir.

Salgınının seyrini yavaşlatmak amacıyla alınan izolasyon ve kısıtlama kararları; istihdam, insanların günlük rutin-aktiviteleri, duygusal, zihinsel ve psikososyal yaşamları üzerinde önemli etkileri olmuştur. Alınan önlemler, insanların yaşamını tamamen değiştirmiş, küresel ve ulusal ekonomilerde daralma yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca bu dönemde, bireyler arasındaki eşitsizlikler derinleşmiştir (Sharma, 2020 ve Vegas, 2020’den aktaran Özer, vd. 2020: 219). Bireyler arası eşitsizliklerin derinleşmesinin temel nedeni ekonomik koşullar olarak değerlendirilebilir.

Covid-19 pandemi döneminde, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bireylerin pek çoğu evlerine kapanmıştır. İşyerlerinin önemli bir bölümü çalışamaz hale gelirken; evden (uzaktan) çalışmaya uygun işler ve eğitim büyük ölçüde dijitalleşmiştir. Bireyler, yeni teknolojileri kullanarak işlerini uzaktan yapmaya başlamışlardır. Bu dönemde, yeni teknolojiye uyum ve verimlilik en önemli sorunlardan birisi haline gelmiştir (Bozkurt, 2020: 116). Covid-19 pandemi döneminde çalışma nitelikleri ekonomik koşulların değişmesine neden olmuştur. Pandemi dönemindeki yeni çalışma biçimlerine uygun işlerde istihdam edilen kişilerle, istihdam durumunda aksaklık olan kişilerin ekonomik koşulları ve yaşam standartları aynı şekilde değişmemiştir.

Pandemi farklı paradigmaları değiştirmesiyle herkesi etkilemiştir. Veysel Bozkurt’un (2020: 135) yaptığı araştırmaya göre, pandeminin işleri online çalışmaya uygun olmayan, özel sektörde çalışan ya da kendi işini yapanları, düşük gelirli, düşük eğitilmiş yoksulları ve kadınları diğerlerinden daha olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla farklı meslek gruplarının ekonomik koşul ve yaşam standartlarının incelenmesi, pandeminin etkilerini ortaya çıkarmak için önemlidir.

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin üzerine gelen pandemi koşulları emek piyasasını doğrudan etkilemiştir. Özellikle kazanan ve kaybedenler arasındaki derin uçurum artmıştır. Gelir farklılıkları, bireylerin yaşam standartlarını doğrudan belirlemektedir (Meçik ve Aytun, 2020: 4-5). Bu noktada gelir farklılıklarından ortaya çıkan yaşam standartları üzerine bir değerlendirme yapmak da uygun olacaktır.

Yaşam standardı, yaşam kalitesi ve yaşam doyumu kavramlarıyla doğrudan ilgilidir. Bir bireyin yaşam kalitesinin yükselmesi veya yaşadığı hayattan doyum sağlamasının farklı değişkenleri bulunmaktadır. Eğitim, gelir, sağlık, sosyal destek, yaşanan konut ve özellikleri, iş yaşamı ve boş zaman faaliyetleri önemli yaşam kalitesi değişkenleridir (Boylu ve Paçacıoğlu, 2020: 141-144). Kuşkusuz bu değişkenlerin pozitif yönlü olması yaşam kalitesini dolayısıyla yaşam standardını da arttırmaktadır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise, bu değişkenlerin ekonomik koşullarla da doğrudan ilişkisi olmasıdır.

Avrupa Birliğine üye ülkeler 2020 yılından beri; “Covid-19 sürecinde Yaşam kalitesi” ve “Covid-19 sürecinde Çalışma koşulları” araştırmaları yapmaktadır. Çalışmada, sağlık, istihdam, kısa çalışma ödenekleri, borç erteleme, gelir yoksunluğu, eğitim, güven, yaşam memnuniyeti gibi yaşam kalitesini etkileyen bir dizi temel göstergeler göz önünde bulundurulmuştur. Yaşam kalitesi göstergeleri kullanılarak yapılan çalışmalar birey, grup ya da

toplumların demografik, sosyal ve ekonomik profilinin belirlenmesinde, mevcut durumun geliştirilmesi için hedeflerin saptanmasında ve ayrıca ülkelerin konumlarının ulusal veya uluslararası düzeyde başka ülkelerle karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Çalışmaların genel bulgularına göre özellikle ekonomik refahlık, pandemi döneminde bireylerin kendilerini daha güvende hissetmelerine yardımcı olmaktadır (Seyhan ve Seyhan, 2021: 160). Dolayısıyla ekonomik koşullar ve yaşam standartlarının korunması, bu dönemde oldukça önemlidir. Günümüzde yaşam standartlarının korunmasının en önemli koşullarından biri de bireylerin alım gücü eşdeyişle tüketimdir.

Braudel’e göre tüketimi gözlemlemek toplum yapısını anlamak için gereklidir. Toplumu tüketen insanlar yoluyla gözlemlemek mümkündür (Akçalı, 2006: 109). Bireylerin tüketim faaliyetlerinin incelenmesi hem bireyler hem de içinde yer aldıkları toplumun anlamlandırılması bakımından önemlidir. Dolayısıyla pandemi dönemindeki tüketim alışkanlıklarının ne yönde değiştiğinin incelenmesi gerekmektedir.

Baudrillard’a göre günümüzde bireyler tüketime mucizevi bir statü yüklemektedirler. Tüketim malları ele geçirilmiş güç olarak görülmektedir. Bu noktada, tüketime ilişkin emek ya da üretim sürecinin çıktıları göz ardı edilmektedir (Baudrillard, 2012: 22- 23). Tüketim kültüründe ihtiyaçlar sınırsızdır. Sürekli olarak sahte gereksinimlerin üretilmesi tüketim kültürünün bir diğer özelliğidir. Üretilen yeni ihtiyaçlar aracılığıyla satın alma motivasyonları canlı tutulmaktadır. Bu durumun temel sebebi ise üretim mallarının elden çıkarılmasıdır. Tüketim kültüründe temel olan bireylerin gereksinimlerinin karşılanması ve kendilerini gerçekleştirmeleri değil, kapitalizmin istikrarının sağlanmasıdır (Yanıklar, 2010: 25). Pandemi döneminde de ihtiyaç dışı tüketimler gerçekleşmiştir. Özellikle stoklama ve panik satın alma gibi davranışların pandemi döneminde arttığı düşünülmektedir. Kuşkusuz bu tüketim alışkanlıklarının, bireylerin kendi sağlıklarını düşünmesiyle ilgisi vardır. Ancak bu dönemde de kapitalist sistem tüketim bağlamında kendisini yenileyerek güçlenmiştir.

Pandemide ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar piyasayı olumsuz olarak etkilemiştir. Ayrıca bireylerin tüketim alışkanlıklarında da değişiklikler yaşanmıştır. Özellikle bu dönemde zorunlu tüketim harcamaları dışındaki ihtiyaçlar da kısıtlamaya gidilmiştir. Bu süreçte internet alışverişinin arttığı ve temel tüketim malzemelerinin internet üzerinden satın alındığı söylenebilir (Kayabaşı, 2020: 17).

Pandemide; kendini izole etme, düzenli beslenme gerekliliği ve çalışmak zorunda kalma durumu bireyler arasında ayrımı ortaya çıkarmıştır. Evde kalma sürecinde ekonomik sorunların

yaşanması, beslenme düzeni ve vücut direncinin korunması maddi bir yükümlülük gerektirirken; bu durum sosyo-ekonomik seviyesi düşük bireyler için risk yaratmıştır (Yıldırım, 2020: 1349). Türkiye, genel anlamda “milli gelirin” vatandaşlar arasında eşit şekilde dağıtılması konusunda sorunlar yaşayan bir ülkedir. Özellikle pandemi döneminde yaşanan ekonomik eşitsizlikler, beraberinde toplumsal eşitsizlikler de yaratmıştır. Ekonomik koşullar, yaşam standartları ve tüketim konusunda belirleyici olan unsurlardan en önemlisi yapılan iş olmuştur.

Özetle, pandemi sürecinde ekonomik koşullar bireylerin yaşamındaki en önemli belirleyicilerden biri olmuştur. Çünkü ekonomik koşullar yaşam standartları ve tüketimi de etkilemiştir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik de göz önüne alındığında, bireyler arası eşitsizliğin daha da görünür hale geldiği söylenebilir.

2.2. Gelir Dağılımı Adaletsizliği

Gelir dağılımı temel olarak üretime işaret eden bir kavram olması sebebiyle ekonomi kökenli bir kavram olarak kabul edilmektedir. Gelir dağılımına dayalı adalet ve adaletsizlik olguları ise toplumsal yaşamı doğrudan etkilediği için aynı zamanda sosyal bilimlere de ilgilendiren bir olay olarak belirmektedir. Bu nedenle, gelir dağılımı adaletsizliği sosyo ekonomik bir olaya işaret etmektedir. Öte yandan, toplumsal yaşamda huzur sağlanması ile adil gelir dağılımı arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak, kendiliğinden adil olarak gerçekleşen bir gelir dağılımının olmadığı da bir gerçektir. Sıralanan bu sebeplerle, devlet gelir dağılımındaki adaletsizliği düzenleyebilmek amacıyla yürürlüğe koyduğu ekonomi, vergi, bütçe ve harcama politikaları ile önlemler almaktadır (Bayramiç, 2006: 7- 8). Bu politikaların özellikle olağanüstü dönemlerde daha etkin şekilde uygulanması gerekmektedir.

Bir ülkede gelir dağılımı adaleti üzerinde durulması gereken bir konudur. Toplumsal huzurun sağlanması, korunması ve sürdürülebilmesi için ülke vatandaşlarının asgari gelir düzeylerinin belirli bir noktanın altına düşmemesi önemlidir. Bu bağlamda, günümüzde gazete, radyo, televizyon, internet ve sosyal medya gibi kitle iletişimine olanak sağlayan araçlar vasıtasıyla tüm kesimler birbirlerinin yaşam biçimlerinden haberdar olabilmektedir. Aynı topluma mensup bireylerin yaşam biçimleri arasında ciddi farklılıkların olması, bir taraf yoksullukla mücadele ederken, diğer tarafın çok yüksek hayat standartlarında yaşaması beraberinde birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Belirtilen bu çerçevede, devletin uyguladığı politikalarda gelir dağılımına müdahale etmesi sosyal devlet düşüncesinin bir gereği olarak görülmektedir. Öte yandan, günümüzde de gelir dağılımındaki farklılığın sebepleri

sorgulanmakta ve kamunun izlediği politikalarda sebepleri aranabilmektedir. Bu sebeple, özellikle son 35- 40 yıllık dönemde gelir dağılımı adaletsizliği ile yoksulluk birlikte ele alınmakta ve ekonomik bir sorun olmaktan çok politik ve sosyal bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Üzümcü ve Korkat, 2014: 137).

Covid-19 döneminde gelir dağılımındaki farklılıkların daha fazla açığa çıktığı söylenebilir. Çünkü pandemi döneminde toplumsal ve ekonomik yaşamın akışında farklılıklar olmuştur. Bu durum, bireylerin ekonomik koşullarını ve yaşam standartlarını doğrudan etkilemiştir. Alanla ilgili yapılan çalışmaların bulguları da genel anlamda bu açıklamaları desteklemektedir (Erol, 2020: 56-57, Kılınç, 2021: 922, Kocabaş, 2020: 400-404 ve Meçik ve Aytun, 2020: 2-7).

Bir toplumu oluşturan dinamiklerin temelinde sosyal dayanışma olgusu bulunmuyorsa ve gelir dağılımında da adaletsizlikler mevcutsa o toplumda sosyal patlama ve bunalım kaçınılmaz olarak görülmektedir. Kaldı ki, gelir dağılımı adaletsizliği konusunu sadece ekonomik bir sorun olarak değerlendirmek bir noktada asıl sorunu da gözden kaçırmak anlamına gelebilmektedir. Bu sebeple, gelir dağılımı adaletsizliği ekonomik bir sorun olduğu kadar aynı zamanda sosyal bir soruna da işaret etmektedir (Üzümcü ve Korkat, 2014: 138).

Gelir dağılımı, “bir ülkede belirli bir dönemde üretilen milli gelirin bireyler, hane halkları, toplumsal gruplar, bölgeler ya da üretim faktörleri sahipleri arasında bölüşümü” (Yar, 2015: 11) şeklinde ifade edilmektedir. Gelir dağılımı bölüşümünün toplumda adil bir şekilde gerçekleştirilmesi önemlidir. Bir toplumu meydana getiren bireylerin bir kesimi belli bir refah düzeyine erişip zenginlik ve bolluk içinde yaşarken diğer kesimin fakirlikle mücadele etmesi toplumsal istikrarsızlık olasılığını artırmaktadır. Eşdeyişle, zenginin zenginleştiği ve fakirin giderek daha da fakir bir hale geldiği bir düzende ekonomik istikrarsızlık ile birlikte toplumsal istikrarsızlık olasılığı da artmaktadır. Öte yandan, gelir dağılımı adaletsizliğine ilişkin önlemler alınması ve adaletin sağlanması sosyal barışın da teminatını sağlamaktadır (Yar, 2015: 11). Pandemi döneminde Türkiye’de ekonomik anlamda pek çok olumsuzluk yaşanmıştır. Dolayısıyla, toplumsal dayanışmaya ihtiyaç duyulan bu zamanlarda gelir adaletsizliğinin giderilmesi önemlidir.

Covid-19 pandemisi sürecinde “kişisel gelir dağılımı” konusu önem kazanmıştır. “Kişisel gelir dağılımı, ulusal gelirin toplumu oluşturan birey ya da hane halkları arasındaki dağılımını” (Yar, 2015: 11) göstermektedir. Kuşkusuz ulusal gelirin tüm kişiler ve bireyler üzerinde eşit

dağılımı beklenemez ancak bu dağılımın daha adil gerçekleşmesi için politikalar üretmek günümüz dünyasında bir zorunluluk haline gelmiştir.

Yoksullar ve varlık sahibi olanlar arasındaki uçuruma işaret eden gelir dağılımı adaletsizliği, toplumsal refahla da doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, gelir dağılımı, gelir dağılımı adaletsizliği, toplumsal refah gibi dinamikler ekonominin vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. İnsan refahının sağlanması ekonomi biliminin temel amaçları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, milli gelirin yüksek olması ne kadar önemliyse adil dağılımının olması da o kadar önemlidir. Bir kesimin gittikçe yoksullaştığı diğer kesimin ise zenginleştiği durumlarda milli gelirin yüksekliği anlamsız hale gelebilmektedir. Nitekim hem milli gelirin yüksekliğinin hem de gelir dağılımı adaletinin maksimize edilmesi toplumsal refah için gerekli görülmektedir (Ceyhan ve Peçe, 2020: 36).

Covid-19 pandemisi ile birlikte hayatın her alanı değişmiş ve her gelir grubu salgından etkilenmiştir. Buradaki en temel devlet politikasının, düşük gelirli vatandaşları salgının ekonomik etkilerinden korumak olarak uygulanması gerekmektedir. Covid-19 pandemisi, ülke ekonomilerinde kalıcı hasarlar yaratmıştır. Ekonomiler küçülmüş, işsizlik, yoksulluk ve diğer ekonomik ve toplumsal sorunlar artmıştır. Pandeminin, dünya genelinde ekonomi, eğitim ve gıda üretimi gibi yaşamın tüm alanlarında yıkıcı etkileri olmuştur. Pandeminin sebep olduğu kayıplar ve yıkım dışında, girilen ekonomik durgunluk pek çok insanı etkilemiştir. Birikimi ve sosyal güvencesi olmayanlar, günlük yevmiye usulü ile çalışanlar, pandemi sürecinde işini kaybedenler, kepenk kapatan esnaf ekonomik anlamda zor durumda kalmışlardır (Kocabaş, 2020: 395-396). Pandemi sürecinde, aylık düzenli geliri olan beyaz yakalılar ve kamuda çalışanlar aldıkları maaş anlamında bir kayıp yaşamadıkları için salgından ekonomik anlamda daha az etkilenmişlerdir. Bununla birlikte esnaf ve işini kaybeden işçiler salgından ekonomik anlamda daha fazla etkilenmişlerdir.

Gelir dağılımı sadece ekonomik bir olgu değildir. Bir ülkede gelir dağılımının adaletli olması o ülke vatandaşları arasında huzurun olmasını sağlarken, gelir dağılımı adaletsizliği toplumsal huzuru olumsuz etkilemektedir. Kuşkusuz gelir dağılımının bir ülkedeki tüm vatandaşlar arasında eşit şekilde dağıtılması mümkün değildir. Ancak, bireylerin kişisel gelirleri arasındaki uçurumun azaltılması gerekmektedir. Bir ülkedeki gelir dağılımının nasıl olduğu özellikle olağanüstü dönemlerde daha fazla önem taşımaktadır. Olağanüstü dönemler halkın bir arada ve dayanışma içerisinde olması gereken dönemlerdir. Dolayısıyla devletlerin olağanüstü dönemlerde vatandaşların gelir dağılımı adaletsizliğinden en az şekilde etkilenmesi için politikalar yürütmesi gerekmektedir.

3. Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında, akademisyen, öğretmen, öğrenci, esnaf ve işçi olmak üzere beş farklı gelir grubuna mensup katılımcılar ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme bulguları belirlenen tematik kategoriler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

3.1. Salgın Döneminde Yaşam

Bu bölümde katılımcılara, salgın döneminde gündelik yaşamlarında herhangi bir değişiklik olup olmadığı sorulmuştur. Genel olarak katılımcıların çoğu pandemi öncesi sürece kıyasla gündelik yaşamlarının büyük ölçüde değiştiğini söylemişlerdir. Öte yandan, katılımcıların yaptıkları işler farklı olmasına rağmen büyük çoğunluğu pandeminin özellikle ilk dönemlerinde zamanlarının büyük bir kısmını evde geçirdiklerini belirtmişlerdir. Pandemi süreciyle birlikte gündelik yaşamlarında gerçekleşen mekânsal değişikliği ise katılımcıların bir kısmı olumlu olarak görürken bir kısmı olumsuz olarak değerlendirmiştir.

Akademisyen olan A1 ve öğretmen olan Ö1 pandemi süreciyle birlikte mesleki pratikleri, sosyal yaşamları ve tüketim alışkanlıklarında birtakım değişiklikler gerçekleştiğini ifade etmişlerdir.

A1, salgın döneminde market, elektronik, kültürel ve tekstil gibi alanlardaki gündelik ve kişisel ihtiyaçlarını daha fazla internet üzerinden sanal marketler aracılığıyla giderdiğini belirtmiştir. A1, gündelik yaşam tüketim faaliyetlerindeki bu değişikliklerin yanı sıra sosyal ilişkiler açısından da değerlendirmelerde bulunmuştur. Arkadaşları ve yakın çevresiyle olan iletişimin, yüz yüze olmaktan ziyade daha çok telefon ve sosyal medya ağırlıklı olmak üzere gerçekleştiğini aktarmıştır.

Günümüzde internet ve sosyal medya, gündelik yaşamın itici gücünü oluşturan unsurlar arasındadır. Bireyler sıradan, rutin olarak gerçekleştirdikleri günlük eylemlerinde dahi internet ve sosyal medyayla iç içedirler. Gündemi takip etmek, haberleşmek, başkalarıyla etkileşimde bulunmak, alışveriş yapmak ya da eğlenmek gibi daha birçok farklı motivasyonla internet ve sosyal medya kullanan bireylerin gündelik yaşamlarının da internet ve sosyal medya aracılığıyla şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda, mesleki pratiklerinde önemli değişiklikler ve yapılanmaların gerçekleştiğini ifade eden A1 şu aktarımlarda bulunmuştur:

“Öyle ki bir akademisyen / eğitimci olarak değerlendirdiğimde öğrencilerimle yüz yüze ve tartışmalı bir sınıf ortamı içerisinde yapmaktan keyif aldığım derslerim bu sürecin başlamasıyla birlikte sadece dijital ortam üzerinden devam eder hale geldi. Dolayısıyla, salgın dönemi öğrenci ve eğitici arasındaki iletişimin daha çok sanal ortamlar ve sosyal medya üzerinden yoğunluk kazanmasını gerekli kıldı. Sonuç olarak diyebiliriz ki içinde bulunduğumuz salgın dönemi gündelik yaşam pratiklerimizin daha fazla internet ve dijital medya vasıtasıyla

şekillendiği ve kişisel ihtiyaçlarımızın, kişilerarası iletişimimizin bu araçlar üzerinden yoğun olarak işlediği ve giderildiği bir dönemi ifade etmektedir.”

A1, pandemi süresince gündelik yaşamındaki değişikliklerin mesleki pratikler ve iletişim noktasında gerçekleştiğine işaret etmiştir. Bu durumun bir yansıması olarak ise internet ve sosyal medya kullanımındaki artışa dikkat çekmiştir. Web 2.0 teknolojisi tüm internet kullanıcıların içerik üretmesine ve dolaşıma sokmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, bu durum gündelik yaşam üzerinde de etkisini göstermiştir. Bireyler gündelik yaşam pratiklerini internet ve sosyal medya üzerinden gerçekleştirir hale gelmiştir. Öğretmen olan Ö1, okulların kapanmasıyla birlikte gündelik yaşamının tamamen ev odaklı bir hale geldiğini ifade ederek mesleki pratiğinde gerçekleşen yeni durumu ise şu şekilde ifade etmiştir:

“Mart ayı itibarıyla öğrencilerimle WhatsApp ve Zoom uygulamaları üzerinden iletişime geçip derslerimizi de EBA (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden yapmaya başladık. Okula gitmediğimiz ve sınıf seviyesi olarak da küçük oldukları için uzaktan eğitimde başlarda oldukça zorlandık. Onları sürece adapte etmek ve teknolojik olanaklardan üst düzeyde faydalanmalarını sağlamak amacıyla ben de bu konularda kendimi geliştirmeye çalıştım. Kısacası uzaktan eğitimle ilgili bilgi edinme ve uzaktan eğitim gerçekleştirmem dolayısıyla gün içerisinde teknolojik araçlarla olan münasebetimin eskiye nazaran arttığını söyleyebilirim.”

Ö1, ayrıca mesleki pratiğindeki dijital yöndeki bu değişim gündelik yaşamına da yansıdığını ifade etmiştir. Covid-19 pandemisi süresince gündemdeki gelişmelerden haberdar olmak için internet ve özellikle de sosyal medyaya başvurulduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, Ö1 de salgın döneminden önce sosyal medya hesabı kullanmazken bu dönemde gündemi takip etmek, yaşanan gelişmelerden haberdar olmak amacıyla sosyal medya hesabı kullanmaya başladığını belirtmiştir.

İşçi olan İ1 ile esnaf olan E1 salgın döneminde gündelik yaşamlarının büyük oranda değiştiğini belirterek gündelik yaşamlarındaki değişiklikleri olumlu ve olumsuz olmak üzere iki ayrı bakış açısıyla değerlendirmişlerdir. İ1, 25 Mart-7 Haziran arası toplamda sekiz gün çalıştığını ve hiç olmadığı kadar boş vakti olduğunu ifade etmiştir. Eşi ve iki çocuğu ile zaman geçirmenin hem kendisine hem de ailesine iyi geldiğini sözlerine eklemiştir. Benzer şekilde, E1 de pandemi sürecinin gündelik yaşamında olumlu yönde gösterdiği değişimi boş zaman ve ailesi ile zaman geçirebilme fırsatı üzerinde yorumlamıştır. E1, salgın döneminde gündelik yaşamında olumlu yönde gördüğü değişimi şu ifadelerle aktarmıştır: *“Özellikle hafta sonları evde vakit geçirebildim. Bu durum bence iyi oldu. Çocuklarla zaman geçirebildim. Çocukluğumda yaptığım aktiviteleri kendi çocuklarım ile gerçekleştirdim.”*

Öte yandan, İ1 gündelik yaşamındaki değişimi olumsuz yönde yaşamının kısıtlanması üzerinden ifade etmiştir. Kahvehane ve kafelerin kapanması, halı saha maçlarının yasaklanması

hem ailesi ile hem de bekar olan arkadaşlarıyla görüşmemesinin kendisini online platformlara yönlendirdiğini ve sırf bunun için daha yüksek özellikli bir cep telefonu aldığını ifade etmiştir.

Esnaf olan E1, gündelik yaşamında olumsuz yönde gerçekleşen değişimi daha çok ekonomik göstergeler üzerinden yorumlamıştır. Özellikle salgının ilk aylarında tezgâh açamamasının, toptancılara ödememe yapamamasının ve haftanın birkaç günü çalışabilmesinin gündelik yaşamı üzerinde ciddi değişikliklere sebep olduğunu bildirmiştir. Bu durumun da gündelik yaşamında özellikle maddi temelli diğer faaliyetlerini gerçekleştirirken korkuya kapılmasına sebep olduğunu da sözlerine eklemiştir.

İşçi olan İ1 ve esnaf olan E1’in pandemi sürecinde tüketim faaliyetlerinin birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Covid-19 pandemisi ekonomik bağlamda farklı gelir gruplarına ait kişilerin gündelik yaşamlarını farklı düzeylerde etkilemiştir. Esnaf olan E1’de görüldüğü gibi bazı kişiler ekonomik bağlamda daha planlı hareket ederken bazıları salgın dönemi öncesine kıyasla tüketim alışkanlıklarında farklılaşmaya gitmiştir. Bu durum temel ihtiyaçlar hariç alışveriş yapmama ya da tam aksi yönde tüketim alışkanlıklarının artması şeklinde kendini göstermiştir.

Öğretmen olan Ö1 ve doktora öğrencisi olan Ö2 de pandemi süreciyle birlikte gündelik yaşamlarının büyük oranda değişikliğe uğradığını belirtmişlerdir. Üniversitelerin kapanmasının gündelik yaşamında büyük değişikliklere sebep olduğunu ifade eden doktora öğrencisi Ö2, bu durumun kendisi için oldukça zorlayıcı bir süreç olduğunu şu aktarımlarla somutlaştırmıştır:

“Türkiye’de ilk vakanın görülmesini takip eden günlerde okullar kapandı ve benim yaşamımın büyük bir kısmını oluşturan kampüs de kapandı. Doğal olarak, bu durum beni yeni bir gündelik yaşam pratiği oluşturmaya zorladı. Artık okulun yemekhanesinde 2 ya da 3 öğün yemek yeme şansım ortadan kalktı. Bu da beni yeni bir özellik kazanmaya itti. Yemek yapmayı öğrendim. Öte yandan, kütüphane kapalı olduğu için kaynaklara ulaşma sıkıntısı oldu. Hem kaynaklara ulaşmakta hem de verimli çalışabilme noktasında sorunlar yaşadım. Ayrıca, bu süreçte oldukça uzun aralıklarla evde kalıp çok hareketsiz kaldım. Bu açıdan da sıkıntılı bir süreç oldu. Benim için özellikle Mart-Haziran dönemi hem akademik çalışma hem de psikolojik olarak oldukça zor bir süreç oldu.”

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılara Covid-19 pandemisi döneminde gündelik yaşamlarında herhangi bir değişiklik olup olmadığı, olması durumunda bu değişikliğin ne yönde olduğu sorusu yöneltilmiştir. Genel olarak katılımcıların çoğu gündelik yaşamlarının pandemi süreciyle birlikte birtakım değişikliklere uğradığını belirtmişlerdir. Gündelik yaşamlarındaki değişimi olumsuz yönde değerlendiren katılımcılar olduğu gibi hem olumlu hem de olumsuz yönden değerlendiren katılımcılar da olmuştur. Genel olarak katılımcıların

gündelik yaşamlarındaki değişiklikler; paylaşılan mekânda, tüketim alışkanlıklarında, mesleki pratiklerinde ve iletişim faaliyetlerinde kendini göstermiştir.

3.2. Tüketim Alışkanlıkları ve Salgın Dönemi Ekonomisi

Günümüzde bireyler gündelik yaşamlarında tüketim kültürüyle kuşatılmış durumdadırlar. Kaldı ki, bireylerin büyük bir çoğunluğu tüketim yoluyla kendilerini ifade etmektedir. Tüketim kültürü toplumsal alanda var olmanın ve özgürleşmenin bir aracı olarak düşünülmektedir. Öte yandan, her gün rutin olarak gerçekleştirilen, birbirini tekrar eden olaylardan oluşan gündelik yaşamı, tüketim ve bu faaliyetleri gerçekleştiren bireyler üzerinden gözlemlemek mümkündür. Bu bölümde, katılımcıların pandemi döneminde tüketim alışkanlıklarında gerçekleşen değişikliklerin ne yönde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Covid-19 pandemi süreci bireylerin tüketim alışkanlıklarında da birtakım değişikliklerin gerçekleştiği bir sürece işaret etmektedir. Katılımcılarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilere göre, kişilerin tüketim alışkanlıklarındaki değişikliklerin meslekleri ve dolayısıyla gelir durumlarıyla bağlantılı bir şekilde değişiklik gösterdiği görülmüştür. Genel olarak, sabit geliri olan ve bu durum pandemi döneminde de değişiklik göstermeyen katılımcıların tüketim alışkanlıkları sadece biçim değiştirip devam ederken, sabit geliri olmayan katılımcıların ise tüketim faaliyetlerini kısıtlamak durumunda oldukları görülmüştür. Akademisyen olan A1, salgın döneminde tüketim alışkanlıklarında birtakım farklılaşmalar gerçekleştiğini belirterek şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kişisel ihtiyaçlarım ve gündelik hayattaki ihtiyaçlarım için internet ve sanal marketler üzerinden daha fazla alışveriş yapmama neden olurken aynı zamanda nakit para kullanımımı azalttı. Bu durum daha önce hiç kullanmadığım ve gerek duymadığım kadar kredi ve banka kartı üzerinden alışveriş yapmama neden oldu. Ayrıca, sosyal yaşamım, seyahat ve gezi planlarım için harcamaya ayırdığım para miktarım azalırken; kişisel ve ev ihtiyaçlarım için harcadığım para miktarında da daha fazla artış olduğu söylenebilir. Diğer yandan, bu doğrultuda değişen tüketim ihtiyaçlarım aynı zamanda az da olsa beni ekonomik olarak etkiledi. Evde geçirdiğim zaman miktarının artması ve tüketim alışkanlıklarımın daha çok sanal ortama kayması beni zaman zaman aslında ihtiyaç duymadığım bir tüketim pratiğine yönlendirdiğini söyleyebilirim.”

Öğretmen olan ve A1 gibi düzenli bir geliri bulunan Ö1 de salgın döneminden ekonomik olarak olumsuz anlamda etkilenmediğini ancak tüketim alışkanlıklarında birtakım değişiklikler olduğunu belirtmiştir. Ö1 düşüncelerini ise şu aktarımlarla somutlaştırmaktadır: *“Fırından ekmek almak yerine salgın döneminde evde kendi ekmeğimi kendim yapmaya başladım. Mart ayından beri sadece kendi yaptığım ekmekleri tüketiyorum. Bunun dışında alacağım ürünü görerek almayı tercih eden biri olmama rağmen pandemi döneminde sanal market uygulamalarından alışveriş yapmaya başladım.”*

Tüketim kültürünün gündelik yaşam pratikleri üzerinde son derece etkili olduğu günümüzde, pandemi sürecinde de bu kültürün devam ettiği görülmektedir. Salgın süreci bazı meslek grupları üzerinde ekonomik olarak daralmaya yol açarken daha çok düzenli gelire sahip olan kesim üzerinde tüketim pratik ve araçlarının değişimi şeklinde kendini göstermiştir. Pandemi öncesi internet üzerinden aktif olarak sanal alışveriş gerçekleştirilmeyen iki katılımcı, pandemi döneminde online alışverişe yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumun bir sonucu olarak bireylerin gündelik yaşamlarında aslında ihtiyaçları olmayan bir tüketim pratiğine girdikleri söylenebilir. Doktora öğrencisi olan Ö2 pandemi öncesi süreçte öğrenci olmasından dolayı bir işte çalışmadığını ve bu sebeple salgın döneminde de ekonomik durumunda kayda değer bir değişiklik olmadığını bildirmiştir. Ö2’ni aktarımları şu şekildedir:

“Ben ekonomik olarak etkilenmedim ya da doğrusu çok fazla etkilenmedim. Elbette herkese belli bir oranda etkisi oldu. Daha önce de bahsettiğim gibi yemekhanede yemek yiyordum. Yemekhane ücreti ile evde yemek yapmanın ya da dışarıdan yemek söylemenin kıyaslanamayacak oranda bir farkı oldu yani daha pahalıya geldi. Ayrıca, tüketim alışkanlıklarım değişti. Çünkü gereksinimlerin değişti.”

Ayrıca, pandemi süresince sanal alışveriş pratiğinde bir değişim gerçekleşmediğini, pandemi öncesi süreçte de aktif olarak sanal alışveriş yaptığını sözlerine eklemiştir.

Genel olarak, öğrenciler özellikle ekonomik bağlamda gündelik yaşama aileleri aracılığı ile katılmakta, gündelik yaşamı deneyimlemektedir. Öğrenci olan Ö2 de pandemi sürecinde gündelik yaşamındaki değişim ve zorlukları “*salgın döneminde gündelik yaşam*” başlıklı bölümde de ifade ettiği gibi “yemek yapmak, kaynaklara ulaşmak ve verimli çalışmak” gibi durumlar üzerinden değerlendirmiştir. Ekonomik durumun gündelik yaşamına yansımalarını ise ağırlıklı olarak değerlendirme merkezine almadığı görülmektedir.

Semt pazarlarında kuruyemiş satışı yapan bir esnaf olan E1, pandemi döneminden ekonomik olarak etkilendiği ve normal şartlarda yatırım gerçekleştirebildiğini pandemi sürecinde ise bunun olanaksız hale geldiğini belirtmiştir. Ayrıca, ödemelerde problem yaşadığını ve temel tüketim alışkanlıklarında bir daralmaya gitmek durumunda kaldığını da sözlerine eklemiştir. E1, tüketim alışkanlıklarındaki değişimi şu şekilde ifade etmektedir:

“Et değil de tavuk aldım. Bu da önünü görememekten kaynaklanıyor. Garantici olmaya çalıştık. Millet çok abur cubur yedik diyor. Ben zaten onun satıcısı olduğum için kendi malımdan yediklerimi tüketimden saymam ama biraz da benim bakış açımdan kaynaklı. Sonuç olarak, tüketimde daralma gerçekleşti.”

Otomotiv yan sanayide üretim işçisi olarak çalışan İ1, sendikalı bir işçi olduğunu, kısa çalışma ödeneğine ek olarak ikramiye, erzak gibi destekler aldığını ve bu şekilde maaşına yakın bir ücretin eline geçtiğini belirtmiştir. Öte yandan, tüketim alışkanlıklarındaki değişikliği şu

şekilde ifade etmektedir: “*Hayatımda ilk defa internetten alışveriş yaptım bu dönemde. Bir de sanırım ihtiyacım olmayan çok fazla şey tükettim.*”

Bu bölümde, Covid-19 pandemisi döneminde katılımcıların tüketim alışkanlıklarında meydana gelen değişikliklerin ne yönde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Farklı gelir gruplarından katılımcıların birbirinden değişiklik gösteren tüketim pratikleri vurgulanmıştır. Düzenli geliri olmayan bir katılımcı, pandemi sürecinde tasarruf etmeyi ve tedbirli olmayı gündelik yaşamında merkeze aldığını ifade etmiştir.

Yeni dünyada kapitalizm bireylere sahte ihtiyaçlar yaratıp sunarak tüketim kültürü çatısı altında devamlılığını sağlamaktadır. İnternet ve sanal alışveriş ise bu duruma her geçen gün destek olmaktadır. Tüketim toplumunun karakteristik bir özelliği olarak tüketmek, tükettikleri yoluyla kendini ifade etmek gündelik yaşamı şekillendiren başat unsurlar haline gelmektedir.

Tüketim toplumunun temel dinamiklerinden biri olan internet dolayımı sanal alışverişin pandemi sürecinde arttığı katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından dile getirilmiştir. Yeni kabul edilebilecek bu tüketim pratiğinin yaygınlaşmasının bireyleri gündelik yaşamlarında ihtiyaçları olandan daha fazlasına yönlendirdiğini söylemek mümkündür.

3.3. Salgın Dönemi Bütçesi

Covid-19 pandemisi dolayısıyla dünya genelinde uygulanan kısıtlamalar genel anlamda makro ekonomik dengeleri olumsuz yönde etkilerken bireylerin ekonomik koşulları da değişmeye başlamıştır. Ayrıca, pandemi süreci yeni çalışma modellerini devreye sokmuştur. Öte yandan, Türkiye’de çeşitli zorlayıcı sebeplerle çalışma saatlerinin azaltıldığı kısa çalışma uygulaması devreye sokularak bireyleri daha önce alışkın olmadıkları yeni bir çalışma pratiğine taşımıştır. Ek olarak, bazı ürünlere artan talepten ötürü fiyatlarında artış olduğu gözlemlenmiştir. Sıralanan tüm bu sebepler salgın döneminde bireysel bütçe planlamaları üzerinde de etkisini göstermiştir. Çalışmanın bu bölümünde, katılımcılara pandemi döneminde bütçe planlamalarını gerçekleştirirken zorlanıp zorlanmadıkları sorusu yöneltilmiştir.

Öğretmen olan Ö1, doktora öğrencisi olan Ö2 ve işçi olan İ1 bireysel düzeyde bütçelerini planlarken zorlanmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen olan Ö1, salgın döneminde bütçe planlamasına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “*Kendi adıma bütçemi planlarken zorlanmıyorum. Ancak bu süreçte yaşanan olumsuz ekonomik gelişmeler dolayısıyla yaşam şartlarının kötüleştiğini düşünüyorum. Salgının küresel anlamdaki ekonomik yıkıcılığından ülkemizin de etkilendiği ve alım gücünün düştüğü bir gerçek.*” Benzer şekilde, otomotiv yan sanayi üretim işçisi olan İ1 de Ö1 ile aynı görüşleri paylaşmaktadır. Kendi bütçe planlamasında

sorun yaşamadığını ancak pandemi sürecinden ekonomik bağlamda etkilenen çok fazla tanıdığı olduğunu belirtmiştir. İ1, “*daha önce de dediğim gibi benim ekonomik durumumda bir değişiklik olmadığı için aynı bütçe ve planla devam ettim. Bazen bütçe olarak sıkıntı yaşadım ama bunun pandemi ile alakası yoktu*” ifadelerini sözlerine eklemiştir. Esnaf olan E1, ticari anlamda sorun yaşadığını ama ailesine yansıtılmaya çalıştığını belirterek şu aktarımlarda bulunmuştur:

“Elbette sıkıntılar oldu ama aileye en az şekilde yansıtmaya çalıştık. Bazen yediğimizi kâr saydık bir şekilde dar da olsa eve bir şeyler götürmeye çalıştık. Evin bütçesini çocuklara da çok yansıtmadan aynen sürdürmeye devam ettik. Eksik olmadı mı oldu. Çocuklar bilgisayar istedi alamadım yani taksit yaptırarak kartım yok benim. Sevmem de. Nakit para da çıkamadım bu dönemde tabii.”

Akademisyen olan A1, pandemi dönemi başlarında tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve sanal alışverişe yönelmesinden ötürü bütçesini planlarken biraz zorlandığını ifade etse de ilerleyen dönemlerde daha iyi bütçe planlaması yaptığını ve bunu uygulamaya geçirdiğini belirtmiştir. Bu düşüncelerini şu aktarımlarla somut hale getirmiştir:

“Başlangıçta özellikle market alışveriş ve kişisel ihtiyaçlar konusunda ihtiyacımdan daha fazla ürün almama ve onları stoklamama neden olurken zamanla içinde bulunduğumuz durum ihtiyaçlarım doğrultusunda beni daha dikkatli bir tüketim pratiği içerisine soktu. Salgının tüketim alışkanlıklarımızı değiştirmeye başlamasıyla aylık harcama miktarımın planladığım bütçenin üzerine çıkması ve sürecin ilerlemesiyle bu duruma ilişkin farkındalık kazanmam harcamalarım konusunda daha dikkatli olmama ve iyi bir bütçe planlaması yaparak bütçemi eskisinden daha iyi yönetmeye kolaylık sağladı.”

Sonuç olarak, Covid-19 pandemisi dolayısıyla gerek dünya geneli gerekse Türkiye’de gerçekleştirilen uygulamalar kişilerin bireysel bütçe planlamaları üzerinde de etkisini göstermiştir. Düzenli geliri olmayan bir katılımcı bütçesini planlarken zorlandığını ifade etmiştir. Düzenli bir gelire sahip olan bir katılımcı ve kısa çalışma uygulamasından faydalanan bir katılımcı pandemi döneminde bütçe planlamalarını gerçekleştirirken zorlanmadıklarını söylemişlerdir. Düzenli bir geliri olmasına ve bu gelir pandemi sürecinde değişmemesine rağmen sanal alışverişe yönelmesinden ötürü bir katılımcı iyi bütçe planlaması yapıp sürece hâkim olana kadar zorlandığını belirtmiştir.

3.4. Ekonomi Politikaları ve Salgın

2020 yılının ilk aylarından itibaren dünya genelinde hızlı bir yayılım gösteren Covid-19 pandemisi kamu sağlığını ciddi biçimde tehdit etmektedir. Öte yandan, başlangıçta kamu sağlığını tehdit eden bir sınav olarak ortaya çıksa da salgın hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin siyasi ve ekonomi düzenlerini sarsmış, yaşam biçimleri üzerinde çeşitli değişikliklere sebep olmuştur.

Bireylerin yaşam biçimleri ve gündelik yaşam pratikleri üzerinde etkili olan en önemli unsurlardan biri ekonomidir. Covid-19 pandemisi de küresel düzeyde ekonomik ve sosyal bir kilitlenmeye sebep olmuştur.³ Çalışmanın bu bölümünde, salgın döneminde devletin yaptığı ekonomik yardımlar ve uyguladığı ekonomi politikaları üzerine katılımcıların görüşleri doğrultusunda çözümlenmeler yapılmıştır. Akademisyen olan A1, devletin yaptığı ekonomik yardımlar ve uyguladığı ekonomi politikaları üzerine görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Salgının ortaya çıkması ve yayılmaya başlamasıyla evlerde geçirilen zamanın artması ve zorunlu bir şekilde kısıtlamaların yaşanmaya başlaması, ülkemizde de bazı sektörlerin ekonomik anlamda da olumsuz etkilenmesini ve gerilemesini beraberinde getirdi. Her ülkenin sosyo-ekonomik dinamikleri çerçevesinde değerlendirilebilecek bu durum, ülkemizde de işsizliğin artması, çeşitli sektörlerin kısıtlılığı ve istihdam yetersizliği şeklinde ön plana çıktı. Dolayısıyla dünyada olduğu gibi ülkemizde de farklı sektörleri ve gelir kesimlerini çeşitli şekillerde ve derinden etkileyen salgın sürecinde ülkemizde de çeşitli ekonomi politikaları ve ekonomik yardımlar uygulanmaya başladı. Özellikle çeşitli sektörlerin gelir kayıplarını önlemek için sunulan devlet destekli krediler ve gelir kaybına ilişkin zararı en aza indirmek adına ortaya konulan sosyal yardım politikaları salgın sürecinin ekonomide yarattığı tahribatı azaltmaya katkı sağlasa da kimi zaman da uygulama yönünden eksiklikler barındırdığı da görülmektedir. Salgın döneminin yarattığı bu iş ve gelir kayıplarını telafi etmeye, çeşitli sektörlerde ve alanlarda istihdamı artırmaya ve çeşitli kamu hizmetlerine erişimi kolaylaştırmaya ve korumaya yönelik faaliyetlerin fazlalaştırılması gerektiğini düşünüyorum.”

Sosyal izolasyon ve gerek gönüllü gerekse zorunlu karantina dönemlerinde evde geçirilen zamanın artması hem bireyler hem de birçok sektör üzerinde etkili olmuştur. Bu sürecin evden çalışma, dijitalleşme, iletişim faaliyetlerinin uzaktan gerçekleşmesi gibi yeni eğilimleri ön plana çıkardığı görülmektedir. Öte yandan, yeni sürece ayak uyduramayan kesimleri dışarı bırakmasının sonucu olarak toplumsal gelir adaletsizliklerinin derinleşmesi ise güçlü bir ihtimal olarak düşünülmektedir.⁴ Öğretmen olan Ö1, kendi mesleği bağlamında bir değerlendirmede bulunarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Mesleğim bağlamında bir yorum getirmem gerekirse birçok ailenin evinde televizyon, tablet, akıllı telefon ya da internet bağlantısı bulunmadığından öğrenciler uzaktan gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerinden mahrum kalmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bu tür ailelerin tespit edilerek öğrencilerin imkanlarının iyileştirilmesi gerekirdi ancak şu an EBA üzerinden verdiğimiz canlı derslerde bile öğrencilere ücretsiz internet sağlanmamıştır. Öğrenciler kendi internet paketlerinden harcama yoluyla derslere katılmaktadır. Bu da katılım oranını düşürmekte ve eğitim- öğretim faaliyetlerinin aksamasına ya da gerekli verimin alınamamasına sebep olmaktadır. Bu doğrultuda, Millî Eğitim Bakanlığı ve internet sağlayıcılar arasında gerçekleştirilecek bir anlaşma süreçte yapılabilecek en iyi hamledir bana göre.”

³ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/pandemi-sonrasi-dunya-ve-ekonominin-gelecegi/1898368> (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2020).

⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/pandemi-sonrasi-dunya-ve-ekonominin-gelecegi/1898368> (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2020).

Öğrenci olan Ö2 de uygulanan ekonomi politikalarına ilişkin genel bir değerlendirmede bulunmuştur.

Uygulanan ekonomik yardım paketleri aslında tampon isteyen kanamaya yara bandı ile müdahale gibi bir şey oldu. Çalışan insanların özellikle de özel sektördeki insanların büyük bir çoğunluğu kısa çalışma uygulamasına geçirildi. Elbette devletin işten çıkartma yasağı koyması olumlu bir hareketti ama kısa çalışma uygulamasının ekonomik boyutunun sorunlu olduğunu düşünüyorum. Öte yandan, yapılan biner liralık yardımların düzensiz dağıtıldığını düşünüyorum. Bildiğim kadarıyla erzak yardımı da yapılmadı. Belki böyle bir yardım da devreye sokulabilirdi.

Semt pazarlarında kuruyemiş satışı yapan ve esnaf olan E1, bu konuda şu aktarımlarda bulunmuştur:

Esnaf kredileri bence mantıklı ve iyi oldu. Bir yerde can suyu oldu esnafa bakma ama bence halka yapılan yardımlar yeterlikten ziyade çok düzensiz yapıldı. Zengin olan da aldı fakir olan da aldı. Bence ekonomisi iyi olan insanlar almamalıydı. Örneğin, ben bir ara hiç çalışmadım bana dediler başvur o parayı al diye ihtiyacım olmadığı için başvurmadım. Daha zor durumda olan kiracı, çocuk okutan insanlara verilmeydi bence. Benim bir komşum var iki çocuğu okuyor, evi de kira o adama verilmeli bana değil. Yani demek istediğim devlet bunu tespit etmeli. Ayrıca, para bazen boşa harcanıyor, para yerine erzak yardımı yapılabilirdi. Bu dönemde erzak daha işe yarar.

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılara salgın döneminde devletin yaptığı ekonomik yardımlar ve uyguladığı ekonomi politikaları üzerine düşüncelerinin ne yönde olduğu sorulmuştur. İki katılımcı mevcut politikalardan ve yardımlardan memnun olduklarını ifade etmiştir. Diğer katılımcılar salgın döneminin sebep olduğu iş ve gelir kayıplarının telafi edilmesi, istihdamın artırılması gerektiğini belirterek uzaktan gerçekleştirilen eğitim ve iletişim faaliyetleri ve dijitalleşme doğrultusunda internet servis sağlayıcılarıyla gerçekleştirilecek anlaşmaların önemine işaret etmiştir.

Küresel pandemi sürecinde toplumsal dayanışmanın artırılması ve dezavantajlı kesimlerin desteklenmesi önemlidir. Ayrıca, uygulanan politikalar bağlamında toplumsal gelir adaletsizliklerinin derinleşmesinin önüne geçilmesi bu süreçte büyük önem taşımaktadır.

SONUÇ

Covid-19 pandemisi başta kamu sağlığı olmak üzere ekonomik, toplumsal ve gündelik yaşamda birçok değişikliğin yaşanmasına sebep olmuştur. Pandemi süreciyle birlikte düzenli ve düzensiz gelire sahip olan katılımcıların ekonomik koşulları ve yaşam standartları birbirinden farklılık göstermiştir. Düzenli aylık gelire sahip olan kamu çalışanları ya da beyaz yakalılar aylık maaş anlamında bir kayıp yaşamazken, esnaf ya da işini kaybeden işçiler pandemi döneminden daha fazla etkilenmişlerdir.

Çalışmanın *ilk tematik kategorisinde*, katılımcılara salgın döneminde gündelik yaşam pratiklerinde herhangi bir değişiklik olup olmadığı sorulmuştur. Ayrıca, bu değişikliklerin ne yönde olduğu değerlendirilmiştir. Katılımcıların hepsi salgın döneminde gündelik yaşam pratiklerinin birtakım değişikliklere uğradığını bildirmiştir. Genel anlamda gündelik yaşam pratiklerindeki değişiklikler, evde geçirilen zamanın artması, mesleki ve iletişim faaliyetleri, sosyal yaşam ve tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler şeklinde kendini göstermiştir. Katılımcılar pandemi süreciyle birlikte gündelik yaşamlarındaki değişiklikleri olumlu ve olumsuz yönde olmak üzere iki temel kategoride değerlendirilmiştir. Çalışma faaliyetleri dışında kalan zamanın artması olumlu bir bakış açısı ortaya çıkarırken; ekonomi tabanlı değişiklikler genel olarak olumsuz bakış açısıyla yorumlanmıştır.

Çalışmanın *ikinci tematik kategorisinde* katılımcıların, salgın döneminde tüketim alışkanlıklarında gerçekleşen değişikliklerin ne yönde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların genelinin pandemi sürecinde tüketim alışkanlıklarında çeşitli değişiklikler olduğu belirlenmiştir. Öte yandan, tüketim faaliyetlerindeki değişiklikler, sabit geliri olan ve olmayan katılımcılarda iki farklı şekilde ortaya çıkmıştır. Sabit geliri olan katılımcılar, pandemi sürecinde tüketim faaliyetlerinin arttığını bildirmişlerdir. Bu değişiklik daha çok sanal alışverişe yönelim şeklindedir. Sabit geliri olmayan katılımcıların ise tüketim faaliyetlerinde bir değişiklik olmadığı ya da kısıtlamalar gerçekleştirdikleri belirlenmiştir.

Çalışmanın *üçüncü tematik kategorisi*, “tüketim alışkanlıkları ve salgın dönemi” başlıklı ikinci kategoriye tamamlar niteliktedir. Katılımcılara, “salgın döneminde bütçe planlamalarını gerçekleştirirken zorlanıp zorlanmadıkları” sorusu yöneltilmiştir. Düzenli geliri olan katılımcılar bütçe planlamalarında zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan, düzenli gelire sahip olmayan bir katılımcı bireysel bütçesini planlarken zorlandığını bildirmiştir.

Çalışmanın *son tematik kategorisi olan dördüncü bölüm* ise uygulanan ekonomi politikaları ve salgın üzerine şekillenmiştir. Katılımcılara, “salgın döneminde devletin yaptığı

ekonomik yardımlar ve uyguladığı ekonomi politikaları” üzerine düşünceleri sorulmuştur. Bu bölümde, araştırmaya katılan katılımcıların benzer yanıtlar verme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcılar, salgının sebep olduğu gelir kayıplarının telafi edilmesi, dezavantajlı kesimlerin desteklenmesi, istihdamın artırılması gibi noktalara dikkat çekmişlerdir.

Genel olarak, pandemi süreciyle farklı meslek sahibi bireylerin ekonomik koşulları ve yaşam standartları farklı şekillerde etkilenmiştir. Bu dönemde gündelik yaşamda, tüketim alışkanlıklarında, mesleki pratiklerde, iletişim faaliyetlerinde dijitalleşme ve sosyalleşme bağlamında pek çok değişiklik yaşanmıştır. Yaşanan bu değişiklikler ekonomik koşullar ve yaşam standartları; farklı gelir gruplarına ve sosyo-kültürel yapıya sahip bireylerde olumlu ve olumsuz şekilde olmak üzere iki bakış açısıyla ortaya çıkmıştır. Bazı meslek grupları dijitalleşmenin sağladığı olanaklardan yararlanıp iletişim ve mesleki faaliyetlerine devam ederken, bu olanaklardan yararlanamayan gruplar ise dışarıda kalmıştır. Dolayısıyla, küresel pandemi sürecinde dezavantajlı grupların desteklenmesi önem taşımaktadır. Ayrıca pandemi döneminde ekonomik koşullardaki değişkenlik ve belirsizlik, bireylerin yaşam standartlarına doğrudan etki etmiştir. Bu etkinin en aza indirgenmesi için dünya genelinde uygulanacak sosyal politikalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Akçalı, İ. S. (2006). Günlük Yaşamda Reklam ve Büyülenmiş Tüketiciler. S. İ. Akçalı, (Ed.), *Gündelik Hayat ve Medya* içinde (97-114). Ankara: Ebabil Yayınları.
- Arklan, Ü. ve Akdağ, M. (2016). Gündelik Yaşamın Sosyal Medyası, Sosyal Medyanın Gündelik Yaşamı: İlişkisel ve Etkileşimsel Perspektiften Uygulamalı Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(16), 16-34.
- Baudrillard, J. (2012). *Tüketim Toplumu Söylenceleri Yapıları*. (H. Deliceçaylı ve F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayramıç, H. M. (2006). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Sorunları ve Çözümleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Braun, V. and Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77- 101.
- Boylu, A. A. ve Paçacıoğlu, B. (2016). Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(15), 137-150.
- Bozkurt, V. (2020). Pandemi Döneminde Çalışma: Ekonomik Kaygılar, Dijitalleşme ve Verimlilik. D. Demirbaş, V. Bozkurt, S. Yorğun, (Ed.), *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri* içinde (115-137). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ceyhan, S. ve Peçe, A. M. (2020). Reel Faizlerin Gelir Adaletsizliği Üzerindeki Etkileri: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Bir Panel ARDL Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 35- 46.
- Duygun, A. (2020). Covid-19 Pandemisi Sırasında Tüketicilerin Yaşam Tarzlarının Değerlendirilmesi, *Econder Uluslararası Akademik Dergi*, 4(1), 232-247.

- Eroğlu, E. (2020). Covid-19’un Ekonomik Etkisinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi. *International Journal of Public Finance*, 5(2), 211-236.
- Erol, I. S. (2020). Covid-19’un Emek Piyasası Üzerindeki Etkisini Azaltmaya Yönelik Uluslararası Çalışma Normlarına Dayalı Politikalar. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 10(2), 55-69.
- Fereday, J. M. ve Cochrane, E. (2006). Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 1-11.
- Hacıoğlu, A. ve Sağlam, M. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Tüketici Davranışları ve E-Ticaretteki Değişimler. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 3(1), 16-29.
- Kayabaşı, T. E. (2020). Covid-19’un Piyasalara ve Tüketici Davranışlarına Etkisi, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 15-25.
- Kılınç, C. E. (2021). Covid-19 Salgını ve İşsizlik Oranları İlişkisi: OECD Ülkeleri Örneği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (24), 922-945.
- Kocabaş, A. (2020). Eşitsizlik ve Covid-19. *Türk Tabipler Birliği Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu*. 394-414.
- Küçüköğlü, S. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinin Küresel Ekonomik Göstergeleri ve Türkiye’de Bankacılık ve Finans Sektörüne Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1269-1291.
- Meçik, O. ve Aytun, U. (2020). Covid-19 Döneminde Eşitsizlikler: Çalışma İçerikleri ve Ücretler. *Genel-İş Emek Araştırma Dergisi*, 11(18), 1-27.
- Özer, M., Suna, E. H., Çelik, Z. ve Aşkar, P. (2020). Covid-19 Salgını Dolayısıyla Okulların Kapanmasının Eğitimde Eşitsizlikler Üzerine Etkisi. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 10(4), 217-246.
- Palinkas, A. L., Horwitz, M. S., Green, A. C., Wisdom, P. J., Duan, N. and Hoagwood, K. (2015). Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research. *Adm Policy Man Health*, 42(5), 533-544.
- Turan, A. ve Çelikyay, H. C. (2020). Türkiye’de Kovid-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 1-25.
- Seyhan, N. ve Seyhan, B. (2021). Covid-19 Salgın Sürecinde AB Ülkelerindeki Yaşam Kalitesinin Çok Kriterli Karar Verme İle Değerlendirilmesi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 7(13), 158-180.
- Ulun, B. A. (2020). Covid-19 Salgının Küresel Düzeyde İncelenmesi: Ekonomik Etkiler ve Vergisel Önlemler. *Journal of Economics Business and Finance Research*, 2(2), 89-102.
- Ünay, S. (3 Temmuz 2020). Pandemi sonrası dünya ve ekonominin geleceği. *Anadolu Ajansı*. Erişim 4 Ekim 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/pandemi-sonrasi-dunya-ve-ekonominin-gelecegi/1898368>.
- Üzümcü, A. ve Korkat, M. (2014). Türkiye’de Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi (2003-2012). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 135-166.
- Yanıklar, C. (2010). Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), 25-32.
- Yar, F. (2015). *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Ankara: Global Politika ve Strateji.
- Yıldırım, S. (2020). Salgınların Sosyal-Psikolojik Görünümü: Covid-19 (Koronavirüs) Pandemi Örneği. *Turkish Studies*, 15(4), 1331-1351.